

बङ्गुरका नवजात पाठापाठीको स्याहारसुसार

- पाठापाठीलाई छिटो विगौती दूध चुसाउने : विगौती दूध नवजातका लागि शक्तिको स्रोत हो । त्यसमा प्रशस्त मात्रामा विभिन्न पोषक पदार्थ हुन्छ । विगौती दूध खान पाएमा पाठापाठी रोगबाट सुरक्षित रहन्छन् । पाठापाठी जन्मेको ६ घन्टाभित्र बढीभन्दा बढी विगौती दूध खान पाउने गरी व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ । ब्याएको १६ घन्टापछि पाठापाठीको आन्द्राले विगौतीमा पाइने एन्टिबिडजलाई सोस्न सक्तैन र विगौती सामान्य दूधमा परिणत हुन थाल्दछ । विगौती दूध आवश्यक मात्रामा खान नपाएमा पाठापाठी बाँच्ने सम्भावना कम हुने र बाँचे पनि उत्पादन क्षमतामा कमी हुने कुरा अनुसन्धानबाट देखिएको छ ।
- पाठापाठी अरू माउबाट हुर्काउने : कुनै माउले बढी पाठापाठी जन्माएको अवस्थामा वा माउको दूध नआएमा सँगसँगै वा १ देखि २ दिन अधिपछि ब्याएका र थोरै पाठापाठी भएका माउलाई हुर्काउन लगाउन सकिन्छ । यसबाट पाठापाठीहरूको बाँच्ने र शारीरिक वृद्धिदर राम्रो हुने गरेको पाइएको छ । साना पाठापाठीलाई हुर्काउन साना शरीर भएका माउलाई लगाउनु वेश हुन्छ । पाठाको तुलनामा पाठीहरूलाई अन्य माउले हुर्काउँदाको नतिजा राम्रो पाइएको छ । पाठापाठीलाई अरू माउले हुर्काउनुपरेमा पाठापाठी जन्मेको २४ घन्टाभित्र एकपटक मात्र माउ बदल्ने काम गर्नुपर्दछ ।
- पाठापाठी बस्ने र दाना दिने ठाउँ : पाठापाठी मात्र छिर्न पाउने गरी न्यानो ठाउँको प्रबन्ध मिलाउनुपर्दछ । त्यस स्थानमा बस्न र सुत्नका लागि पाठापाठीलाई विस्तारै बानी पार्नुपर्दछ । त्यस ठाउँमा पाठापाठीहरू माउबाट कुल्चिनबाट सुरक्षित रहन्छन् । पाठापाठीले दाना खाने डुँडमा २० प्रतिशत प्रोटीन भएको पोसिलो दाना २ हप्ताको उमेरदेखि दिनुपर्दछ ।
- पाठापाठीहरूलाई रक्ताल्पताबाट बचाउने : पाठापाठी जन्मेको तेस्रो वा चौथो दिनमा प्रत्येक पाठापाठीलाई इनफेरोन अथवा हिमोफर भन्ने फलामतत्व भएको सुई लगाइदिनुपर्दछ । त्यो सुईले पाठापाठीमा फलामतत्वको कमीले हुने रक्ताल्पता हुनबाट बचाउँछ ।
- खसी पार्ने : पाठाहरूलाई खसी पार्ने हो भने १४ वा १५ दिनको उमेर पुगेपछि खसी पार्नुपर्दछ । त्यसका लागि बाहिरी थैलीलाई चिरेर अण्डकोषहरूलाई निकाल्ने खुला विधिको प्रयोग गर्नु उत्तम हुन्छ ।
- पाठापाठीहरू २ हप्ताको उमेर पुगेपछि ठोस आहारा खाने हुन्छन् । त्यसैले पाठापाठीका लागि तयार गरेको पोसिलो

दाना विस्तारै दिन सुरु गर्नुपर्दछ ।

- विनिड (माउबाट पाठापाठी छुट्याउने) : माउ ब्याएको ३५ दिनदेखि ४५ दिनभित्र माउ र पाठापाठीलाई छुट्याउन सकिन्छ । उपलब्ध साधन र व्यवस्थापन विचार गरेर पाठापाठी माउबाट छुटाउने उमेरको निर्णय लिनुपर्दछ । हालको समयमा कृषकको व्यवस्थापनपक्षलाई विचार गर्दा करिब ६ हप्ताको उमेरमा पाठापाठी छुटाउनु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।
- माउ र पाठापाठी छुट्याउँदा माउलाई ब्याएको कोठाबाट हटाई भालेको कोठानजिक सार्नु वेश हुन्छ । त्यसो गर्दा पाठा छुटाएका माउहरूले छिटै भाले खोज्ने हुन्छन् । माउबाट छुटाएका पाठापाठीलाई अन्यत्र नसारी त्यही कोठामा राखिछाडेमा तिनीहरूमा तनावको प्रभाव कम हुन्छ ।
- माउबाट छुट्याउनुअघि पाठापाठीहरूमा अन्य क्रियाकलापहरू, जस्तै : जुकाको औषधि खुवाउने, खसी पार्ने र कानमा पहिचानका लागि नम्बर लगाउने कार्यहरू गर्नुपर्दछ ।
- पाठापाठीलाई माउबाट छुटाउँदा सुरुमा बढी दाना खाने हुन्छन् र पचाउन नसकी छेर्ने गर्दछन् । त्यसैले माउबाट छुट्याएको दिनदेखि पाठापाठीलाई दिइने दानामा नियन्त्रण गरी विस्तारै बढाउँदै जानुपर्दछ ।
- माउबाट पाठापाठी छुट्याउने दिनमा माउलाई दाना नदिईकन पानी मात्र दिनुपर्दछ । त्यसबाट पाठापाठी छुटाएको माउको फाँचोमा दूध सुकाउन मद्दत पुग्दछ ।
- साधारणतया पाठापाठी छुटाएको तीन दिनदेखि सात दिनभित्र माउहरू भाले खोज्ने हुन्छन् । पाठापाठी छुटाएको दोस्रो दिनदेखि माउको दाना बढाउनुपर्दछ र यसबाट माउको शारीरिक अवस्थामा सुधार भई छिटै भाले खोज्ने हुन्छन् र तिनीहरूमा गर्भधारणदर र जीवित जन्मने पाठापाठीको सङ्ख्या पनि बढ्ने हुन्छ ।

Design: www.colormpixel.com

सना किसान विकास बैङ्क लि.

सुविधानगर, तिनकुने, काठमाडौं

फोन नं.: ०१-४१११८२८/४१११७५२

Email: info@skbbl.com.np URL: www.skbbl.com.np

माउ बङ्गुर ब्याउनुअघि गरिने क्रियाकलाप :

- बङ्गुर माउहरू गर्भधारण गरेको ११० देखि १२० दिनभित्र ब्याउने हुन्छन्। अधिकांश बङ्गुरहरू बाली गएको ११४ वा ११५ दिनमा ब्याउँछन्। बङ्गुरपालन गर्दा माउ बङ्गुरमा गर्भधान गरिएको मिति, भालेको नम्बर र जात, ब्याउने अनुमानित मिति इत्यादिको अभिलेख राख्नुपर्दछ।
- ब्याउने बेलामा माउलाई सघाउन र आवश्यक कार्यहरू गर्न पहिले नै तयारी गरि राख्नुपर्दछ।
- बङ्गुर माउलाई ब्याउनुभन्दा ७ देखि १० दिनअगावै साबुन-पानीले राम्रोसँग सफा गराउनु आवश्यक हुन्छ। खास गरी थुन, फाँचो, सुतको भाग र खुट्टाहरूलाई साबुन-पानीले राम्रोसित सफा पारी हलुका सोत्तर राखिएको ब्याउने शान्त कोठामा माउलाई सार्नुपर्दछ।
- माउलाई कब्जियत भएमा ब्याउने बेलामा र ब्याएपछि पनि असजिलो हुने भएकाले रेसा बढी भएको, चोकर बढी मिसाएको दाना ब्याउनुभन्दा ५ देखि ७ दिन अघिदेखि खुवाउनुपर्दछ।
- थुन, फाँचाहरू निरीक्षण गरी थुनमा डल्ला परेको वा नपरेको, थुनेलो भएको वा नभएको जाँच्नु पर्दछ। बङ्गुर ब्याउने कोठाभित्र सफा सोत्तरको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- ब्याउने दिन नजिक भएको बेलामा माउको आहारा बढाउनु हुँदैन, बरु थोरै मात्रामा घटाउनु वेश हुन्छ।
- ब्याउने बेला हुन लाग्दा नवजात पाठापाठी राख्ने ठाउँमा पहिल्यै बत्ती बालेर न्यानो बनाइ राख्नुपर्दछ।

ब्याउने बेलामा बङ्गुरमा देखिने लक्षणहरू :

- ब्याउने बेलामा माउको योनिद्वार फुल्ने, कोखा तल भर्ने, नाडी र श्वासको गति बढ्ने हुन्छ।
- ब्याउनुभन्दा लगभग २४ घण्टा अघिदेखि थुनमा दूध आउन सुरु हुन्छ र ६ देखि १२ घण्टा अघि दूध बढी आउन थाल्दछ।
- ब्याउनुभन्दा लगभग ६ घण्टा अघिदेखि माउले गुँड बनाउने स्वभाव देखाउन थाल्दछ। माउ उठ्ने र बस्ने

गर्दछ, पटकपटक पिसाब गर्दछ र योनिद्वारबाट चिप्लो स्राव बग्न सुरु हुन्छ।

- पाठापाठीहरू टाउकोतिरबाट वा पुच्छरतिरबाट जन्मिने हुन्छन्। पहिले जन्मिएका पाठापाठीलाई तुरुन्तै माउको थुन सफा गरेर चुस्न दिनुपर्दछ। यसले गर्दा गर्भासय खुम्विन मद्दत पुग्दछ र पाठापाठी निस्कन सजिलो हुन्छ।
- सुरुमा पाठापाठी छिटोछिटो निस्कन्छन् र पछिपछि अलि समय लम्बिँदै जान्छ। केही सालनाल बीचमा निस्कन्छ र बाँकी पाठापाठी जन्मिसकेपछि आधा वा एक घण्टाभित्र निस्क सक्दछ। यसरी सामान्य रूपमा ब्याइरहेको बङ्गुरलाई अलि टाढाबाट हेरविचार मात्र गर्नुपर्दछ, छुनु वा चलाउनु हुँदैन।
- अन्तिम पाठा वा पाठी जन्मिएर सालनाल बाहिर निस्क्रे पछि माउ शान्त भएर सुत्छ र पाठापाठीलाई दूध चुस्न दिन्छ।
- बङ्गुर माउको ब्याउने प्रक्रिया सरदर ३ देखि ५ घन्टासम्म चल्ने हुन्छ। पहिलो पाठा जन्मेदेखि अन्तिम पाठा जन्मिँदासम्म लगभग साढे दुई घन्टाको समय लाग्छ र एउटा पाठा जन्मेपछि अर्को पाठा जन्मिनका लागि लगभग १५ देखि २० मिनेटको समय लाग्छ। बङ्गुर ब्याउँदा ३ घन्टाभन्दा बढी समय लागेमा मरेका पाठापाठी बढी जन्मिन्छन्।
- माउ ब्याएपछि सालनाल खसे-नखसेको हेर्नुपर्दछ। ब्याएका माउलाई २४ देखि ४८ घन्टासम्म ज्वरो भए-नभएको जाँच्ने र योनिबाट बग्ने स्राव सामान्य रहेको वा पीप मिसिएको छ निरीक्षण गरी प्राविधिकको सल्लाह समयमै लिनुपर्दछ।
- बङ्गुर ब्याउँदा २ वटा पाठा जन्मिने बीचको समय आधा घन्टाभन्दा बढी लाग्ने भएमा हात हालेर पाठापाठी निकाल्ने कार्य अनुभवी र दक्ष प्राविधिकबाट गरिनुपर्दछ। यसरी निकालिएका पाठापाठीमा अक्सिजनको कमी हुने हुनाले उनीहरू बेहोसीको हालतमा हुन्छन्। तिनलाई बचाउनका लागि तुरुन्तै निम्नअनुसारको उपाय गर्नुपर्दछ –
 - ▶ नाक-मुख सफा गरी लेसिलो पदार्थ हटाइ दिनुपर्दछ।
 - ▶ पाठाको पछाडिका खुट्टाहरू समातेर भुन्ड्याउँदै हल्लाउने वा पाठाको मुखलाई बन्द गरी नाकभित्र हावा फुक्ने गर्नाले पाठोले सास लिन सुरु गर्दछ।
 - ▶ भर्खरै जन्मेका पाठापाठीको नाभिबाट रगत बगेको देखिएमा त्यसलाई धागोले बाँधेर टिन्चर आयोडिनको भोलमा डुबाउनुपर्दछ।

- ▶ पाठापाठीलाई सफा गर्न र सुख्खा बनाउनका लागि राम्रोसँग सफा कपडाले रगडेर पुछ्ने र न्यानो ठाउँमा राख्ने गर्नुपर्दछ। कहिलेकाहीँ पाठापाठीको थुतुनो सालले बेरिएर श्वास लिन सक्तैनन्, त्यति बेला तिनीहरूलाई चाँडै नै कपडाले पुछेर सफा पारि दिनुपर्दछ।

भर्खर जन्मेका पाठापाठीको व्यवस्था :

भर्खर जन्मेका पाठापाठीमा आफ्नो शरीरलाई न्यानो बनाइ राख्नका लागि शक्ति (इनर्जी) अत्यन्त सीमित हुने भएकाले तिनीहरूलाई अत्यधिक जाडो हुन्छ। नवजात पाठापाठीको शरीर सानो भएकाले शरीरको ताप छिटै नष्ट हुन्छ। पाठापाठीमा तापको कूनै आन्तरिक स्रोत हुँदैन, शरीरमा बोसो र रौं पनि हुँदैन। तिनीहरू सालनालको चिप्लो पदार्थले भिजेका हुन्छन् र माउको न्यानो गर्भलाई छाडेर बाहिर आएकाले तिनीहरूलाई अति जाडो भएको हुन्छ। त्यसैले नवजात पाठापाठीहरूलाई न्यानो बनाइराख्नका लागि उचित व्यवस्थापन गर्नुपर्दछ।

- पाठापाठीलाई न्यानो पारी राख्ने : भर्खर जन्मेका पाठापाठीलाई सफा कपडाले पुछेर सफा गरी ब्याउने कोठाको कुनातिर न्यानो ठाउँ बनाई हल्का नरम सोत्तर माथि राख्नुपर्दछ। न्यानो बनाउनका लागि २ फिटजतिको उचाइमा १०० वाटको बल्ब बाल्नुपर्दछ।
- पाठापाठीको नाभि काट्ने : पाठापाठीको नाभिलाई १ देखि २ इन्च छाडी सफा धागोले बाँध्ने र निर्मलीकरण गरेको लाग्ने कैंचीले काट्ने गर्नुपर्दछ। त्यसपछि नाभिलाई टिन्चर आयोडिनमा राम्रोसँग डुबाउनुपर्दछ। नाभिलाई तानेर काट्नु हुँदैन, अन्यथा पाठापाठीमा हर्निया हुन सक्छ।
- तिखा दाँत काट्ने : जन्मेको बेला पाठापाठीहरूका चार जोडी दाँतहरू तिखा हुन्छन्, त्यसैले पाठापाठीले दूध चुस्ता थुनमा घाउ बनाउने वा दुखाउने भएकाले माउले दूध चुस्न दिँदैन। साथै, पाठापाठीहरूले एक-आपसमा टोकाटोक गरी घाउ बनाउन सक्दछन्। त्यसैले पाठापाठी जन्मनेवित्तकै ती तिखा दाँतहरूलाई टिथकटरले राम्रोसँग मिलाएर काट्नुपर्दछ।